6. García Montes, P. A., Sagre Barboza, A. M., & Lacharme Olascoaga, A. I. (2014). Systemic functional linguistics and discourse analysis as alternatives when dealing with texts. *PROFILE issues in teachers' professional development*, *16*(2), 101–116. https://doi.org/10.15446/profile.v16n2.38113
7. Gee, J. P. (2014). An introduction to discourse analysis: Theory and method. Rutledge.
8. Herring, S. C. (2018). The coevolution of computer-mediated communication and computer-mediated discourse analysis. У *Analyzing digital discourse* (с. 25–67). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-92663-6_2
9. Lopez-Soto, T. (2021). The cognitive construction of dialog: language and mind. У *Logic, argumentation & reasoning* (с. 23–41). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-61438-6_3
10. Šarić, L., & Stanojević, M.-M. (Ред.). (2019). *Metaphor, nation and discourse*. John Benjamins Publishing Company. https://doi.org/10.1075/dapsac.82
11. Van Dijk, T. A. (2008). Discourse and context: A sociocognitive approach (Vol. 10). Cambridge: Cambridge University Press.
12. Havrylenko, K. (2022). Linhvistychni doslidzhennia movy internetu. [Linguistic studies of the language of the Internet.] Problemy humanitarnykh nauk Seriia Filolohiia. (48), 26–31. https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.48.3

Гавриленко К. М., Приходько Д. С. Визначення інтернет-дискурсу в сучасній лінгвістиці

У статті аналізується стрімкий розвиток інтернет-лінгвістики, зокрема синтаксису, семантики, морфології, методів передачі, психолінгвістики, а також інтернет-комунікації як нового типу інтернет-дискурсу. Стаття присвячена аналізу лінгвістичних досліджень терміна «інтернет-дискурс» та представлено різні підходи до тлумачення цього терміну в лінгвістичній літературі, проаналізовано деякі конститутивні ознаки інтернет-комунікації, які підтверджують обґрунтованість виділення типів дискурсу.

Інтернет-лінгвістика базується на досвіді традиційної лінгвістики та має інтереси в кількох сферах досліджень від загальних досліджень функціонування мови інтернету до соціолінгвістичних та прагматичних досліджень. Інтернет-лінгвістична термінологія має усталену систему термінів, що стало когнітивною основою стрімкого розвитку понятійного апарату інтернет-лінгвістики, включаючи інтернет-комунікацію, інтернет-дискурс, віртуальну реальність, гіпертекст та ін.

У статті досліджуються різні аспекти протиставлення тексту та дискурсу, представлені в численних наукових працях, і вказується на принципову різницю між дискурсом і текстом, індивідуально-особистісним рівнем діалогу, що призводить до протиставлення особистого Я іншим учасникам. спілкування. Особливу увагу приділено поясненню специфіки інтернет-дискурсу, де інтернет описується як комунікаційна платформа та складна соціотехнічна система без чітких меж.

Наголошується, що поєднання дискурсу та інтернету дозволяє скласти поняття інтернет-дискурсу як особливого виду комунікації, що здійснюється через інтернет і є каналом спілкування та обміну інформацією між учасниками комунікації.інтернет-дискурс викликає великий дослідницький інтерес, зокрема комп’ютерно-опосередкованої природи інтернет-дискурсу, оскільки інтернет має величезний безпосередній вплив на сучасні мови та характеризується необмеженою кількістю учасників, численними темами та варіантами аргументації. У статті досліджуються поняття інтернет-дискурсу як нового типу дискурсу та форми комунікації у поєднанні з функціональним середовищем, новими мовними формами та домінуючою роллю інтернету.

Ключові слова: *інтернет, інтернет-лінгвістика, інтернет-дискурс, інтернет-комунікація, комунікація, контекст, мовна взаємодія, лінгвістика, мовлення, термін.*

УДК 378.091.3:37.091.12.011.3-051]:78
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.06

Гожельник І. В.

ФЕНОМЕН ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкрито поняття, сутність та значення емоційного інтелекту у різних сферах життєдіяльності. На сьогоднішній день підвищення інтересу до вивчення питання феномену емоційного інтелекту спостерігається не лише у психології, а й у філософії, бізнесі, медицині та сферах управління. Особливу увагу приділено значенню феномену емоційного інтелекту саме у музичній педагогіці, визначено поняття, зміст та функції емоційного інтелекту майбутнього вчителя музичного мистецтва, а також особливості його прояву, зумовлені специфікою даної професійної діяльності; висвітлено феномен емоційного інтелекту майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Актуальність дослідження зумовлена теоретичними міркуваннями, що пов`язані з визначенням особистісних властивостей, на яких грунтується успіх життєдіяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Емоційний інтелект майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядається як структурний феномен, ментальні складові якого дозволяють розуміти свої емоції й емоції інших, усвідомлювати їх та управляти ними. Аналіз наукових досліджень проблеми емоційного інтелекту підтверджує неоднозначність теоретичних підходів до його дослідження. В сучасних психолого-педагогічних дослідженнях основний фокус уваги дослідників спрямований на розуміння сутності цього феномена, виокремлення його структурних компонентів. Значення розвиненого емоційного інтелекту в діяльності вчителя музики визначається широким колом нмжчезазначених функцій: еврестична (пізнання,

узагальнення); регулятивна (керування емоціями); адаптивна (ефективна взаємодія з оточуючими); спонукальна (мотивація до успіху); рефлексивно-корекційна (заглиблення у власний внутрішній світ, самоаналіз).

Підсумовуючи існуючі в науці теоретичні основи даної проблеми, можна зробити висновки, що поняття «емоційний інтелект» є здатністю людини усвідомлювати власні емоції та управляти ними з метою ефективного вирішення поставлених завдань. Особистість, яка володіє високим рівнем розвитку емоційного інтелекту має яскраво виражені здатності до розуміння власних емоцій а також емоцій інших людей, вона має здатності до управління емоційною сферою, що обумовлює більш високу її адаптивність і ефективність у спілкуванні та взаємодії. Такі люди є більш відповідальними у прийнятті рішень та є більш успішними у житті.

Ключові слова: *емоційний інтелект, емоційно-інтелектуальна діяльність, внутрішньоособистісний інтелект, когнітивні здібності, ідентифікація, саморозуміння, комунікативний потенціал, адаптаційні здібності, антистресовий потенціал.*

Феномен емоційного інтелекту особистості набуває сьогодні особливої популярності та привертає до себе увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. При цьому впродовж останніх років зростає підвищений інтерес до емоційного інтелекту не лише у психології, а й у соціології, філософії, педагогіці, мистецтві, медицині, сферах управління та бізнесу. Це зумовлено, на нашу думку, низкою чинників: соціально-психологічним, соціально-економічним, психолого-педагогічним.

Науковою розробкою даної проблематики займалися вітчизняні та зарубіжні дослідники, а саме: Т. Титаренко, Е. Носенко, О. Просіна, І. Опанасюк, Ж. Вірна, М. Шпак, А. Четверик-Бурчак, Л. Ракітянська, Л. Колісник, Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Дж. Майер, П. Саловей, Д. Карузо, Г. Гарднер, І. Андрєєва, Е. Носенко, Н. Коврига, М. Шпак, О. Лящ та багато інших. Дослідження поняття емоційного інтелекту обумовлене відсутністю єдиного теоретичного погляду на проблему загального уявлення, а також і на шляхи дослідження феномена. Незважаючи на практичне значення й актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту вона наразі так і залишається недостатньо вивченою і в теоретичному, і в експериментальному контексті. Актуальність дослідження зумовлена теоретичними міркуваннями, пов'язаними з визначенням особистісних властивостей, на підставах яких можна прогнозувати успіх життєдіяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Метою статті є висвітлення феномену емоційного інтелекту в діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Емоційний інтелект (англ. Emotional Intelligence) – група ментальних здібностей, які беруть активну участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій, а також емоцій оточуючих. Люди, які володіють високим рівнем емоційного інтелекту, здатні добре розуміти свої емоції та почуття інших людей, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою. Саме тому їхня поведінка в суспільстві є більш адаптивною, і їм легше та простіше досягати своїх поставлених цілей у взаємодії з оточуючими.

В сучасних психологічних дослідженнях основний фокус уваги дослідників спрямований на розуміння сутності цього феномена та виокремлення його структурних компонентів. Емоційний інтелект трактують як сукупність когнітивних здібностей до ідентифікації, розуміння та управління емоціями, сукупність інтелектуальних здібностей до розуміння емоцій та управління ними, а також знань, умінь і навичок, операцій і стратегій інтелектуальної діяльності, пов'язаних із обробкою і перетворенням емоційної інформації.

Оскільки поняття «емоційний інтелект» поєднує афективні та інтелектуальні процеси, то його визначення залежить від наявних в науці підходів у формулюванні інтелекту та емоцій. Існують деякі відмінності між визначеннями поняття «емоційний інтелект», які залежать від наукових підходів до розуміння емоцій, як особливого виду знання та інтелекту, як сукупності між собою пов'язаних розумових здібностей. Поняття емоційного інтелекту окреслюється як:

– «здібність взаємодіяти з внутрішнім середовищем своїх власних почуттів і бажань; – здібність розуміти відносини особистості, що репрезентуються у емоціях, та управляти емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу;

– здатності ефективно контролювати емоції та використовувати їх для поліпшення мислення;

– сукупність емоційних, особистих та соціальних здібностей, які здійснюють вплив на загальну здатність ефективно справлятись з вимогами й тиском оточуючого середовища;

– емоційно-інтелектуальна діяльність» [10].

Існує припущення, що поняття «емоційний інтелект» з'явилось разом із виходом в світ монографії Говарда Гарднера «Frames of mind» у 1983 [14]. В ній фактично вперше було обґрунтовано необхідність тлумачення поняття саме «інтелект». Г. Гарднер вважав, що існує не один-єдиний тип інтелекту, який впливає на життєдіяльність людини, а достатньо широка палітра підвидів інтелекту із сімома основними варіантами цих підвидів: вербальний, логіко-математичний, просторовий, кінестетичний, музичний, емоційний, поділений на внутрішньо-особистісний (вміння людини реалізувати себе в житті, мотивувати себе на активну діяльність, досягнення успіху) та міжособистісний (спроможність людини розуміти інших людей, усвідомлювати мотиви їхньої діяльності, ставлення їх до роботи, здатність формувати точну модель власного «я» та використовувати цю модель, щоб ефективно функціонувати у житті). Пізніше, уточнюючи запропоновані поняття, Г. Гарднер додав до тлумачення міжособистісного емоційного інтелекту наявність у людини

спроможності об’єктивно розпізнавати настрої, вияви темпераменту, мотивів і прагнень інших людей та відповідним чином реагувати на них.

Дослідниця І. Опанасюк, розглядаючи можливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників у контексті вдосконалення міжособистісного та внутрішньоособистісного його складових, де міжособистісний емоційний інтелект на рівні його когнітивної складової виражається в розумінні та спрямованості на емоції інших, свідомій оцінці відносин та емоційному реагуванню, а внутрішньо-особистісний емоційний інтелект – це емоційна чутливість та виразність, ідентифікація емоцій та стійкість емоційних проявів [10]. І. Опанасюк науково обґрунтовує, що «розвиток емоційного інтелекту особистості є необхідною психолого-педагогічною умовою підвищення ефективності навчання й виховання молоді відповідно до вимог постіндустріального суспільства», а також вбачає, що ефективним методом розвитку емоційного інтелекту має бути арт-терапія, яка має такі психологічні особливості: рефлексивне осмислення емоційного змісту світоглядно-диспозиційних пошуків, виражених у художньо-символічних формах арт-терапевтичних засобів, емоційна і соматична релаксація як сприятлива форма розвитку емоційного інтелекту та інтерактивна взаємодія на основі когнітивної емпатії. Розглядаючи арт-терапію як засіб розвитку емоційного інтелекту, дослідниця наголошує на рефлексивному самовираженні засобами художньо-символічних образів та доводить, що арт-терапія як засіб є у контексті образно-символічної специфіки на свідомому та несвідомому рівнях психіки; рефлексивності аксіологічного самопізнання суб’єкта засобами художньо-образної творчості; можливостей вільного, розкутого експериментування суб’єкта зі своїми емоційними переживаннями та художньо-образною експресією; детермінування взаємовпливу та кореляційних взаємозв’язків між лівою та правою півкулями головного мозку людини.

Термін «емоційний інтелект» вперше було вжито в 1990 р. Дж. Мейером та П. Саловеєм [15]. Внесок німецького психолога та філософа Дж. Мейера відзначається обґрунтуванням підходів до розрізнення діагностичних засобів оцінювання рівнів розвитку математичного і вербального підвидів інтелекту та початком вивчення соціального інтелекту. При цьому концепція інтелекту залишається виключно когнітивною. На концептуальному рівні досліджень емоцій основна увага зосереджена на проблемі первинності фізіологічних реакції чи емоцій. Емоції розглядаються як детерміновані культурними особливостями або патологічними відхиленнями та гіперчутливістю. Як зазначила відома дослідниця проблеми розвитку емоційного інтелекту І. Андрєєва, дослідження емоцій проводяться головним чином відособлено від досліджень інтелекту. Зроблено перші спроби аналізу взаємозв’язків між когнітивними і афективними процесами. Так, Дж. Майєр поряд з логічним мисленням, що базується на судженнях, виокремлює «емоційне», у якому на перший план виходять спроби визначення потреб почуттів і волі. Зіставлення вченим цих двох видів мислення виявило багато спільного: спостерігаються аналогічні логічні процеси. Проте, в актах емоційного мислення пізнавальний процес має другорядне значення – фокус уваги концентрується на практичній меті, для якої пізнання є лише побічним засобом [15].

Р. Бар-Он, який уперше використав термін «коефіцієнт емоційності», вважає, що емоційний інтелект – це «набір некогнітивних здібностей, компетенцій і навичок, які впливають на здатність людини справлятися з різними життєвими ситуаціями». Кожна із п’яти складових емоційного інтелекту складається з декількох субкомпонентів:

– пізнання себе (усвідомлення своїх емоцій, впевненість у собі, самоповага, самоактуалізація, незалежність);

– навички міжособистісного спілкування (емпатія, міжособистісні взаємовідносини, соціальна відповідальність);

– здатність до адаптації (вирішення проблем, зв’язок з реальністю, гнучкість); – управління стресовими ситуаціями (стійкість до стресу, контроль за імпульсивністю);

– переважаючий настрій (щастя, оптимізм)» [4].

Емоції – необхідна складова для реалізації особистості в будь-якій професійній сфері: завойовувати довіру, вміння вибудувати і зміцнити відносини з оточуючими, формувати бачення, концентрувати енергію, управляти людьми, знаходити компроміси, приймати важкі рішення, а також здатність бачити позитивне навіть в невдачах, набувати з них досвід і засвоїти з них корисні уроки для життя [11]. Без щирих емоцій особистість не досягне бажаного успіху. Емоції потрібні як на фронтальному рівні – задля визначення життєвих пріоритетів, так і на зворотному зв’язку – щоб мотивувати і надихати інших людей.

У 1990-ті роки з’явилися так звані змішані моделі емоційного інтелекту, що визначають емоційний інтелект як поєднання когнітивних здібностей і особистісних характеристик. Д. Гоулман заснував свою модель на ранніх уявленнях П. Селовея і Дж. Мейєра, але додав до виділених ними раніше компонентів ще кілька, а саме ентузіазм, наполегливість і соціальні навики. Тим самим він поєднав когнітивні здібності, що входили в модель П. Саловея і Дж. Мейєра, з особистісними характеристиками. Серед змішаних моделей емоційного інтелекту концепція Д. Гоулмана набула великої популярності. Він зазначав, що емоційний інтелект пояснюється як «здатність людини тлумачити власні емоції і емоції оточуючих з тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей» [4, с. 31]. Цю концепцію можна вважати змішаною, оскільки вчений включає до складу емоційного інтелекту різні за своєю природою, структурою та функціями компоненти. У своїй книзі він виокремлює наступні його складові:

1. Ідентифікація емоційних станів, розуміння взаємозв'язків між емоціями, мисленням і дією;

2. Управління емоційним станом – контроль емоцій і заміна небажаних емоційних станів стабільними та адекватними;

3. Здатність входити в емоційні стани, що сприяють досягненню успіху;

4. Здатність ідентифікувати емоції інших людей, бути чутливим до них і управляти емоціями інших;

5. Здатність вступати в міжособистісні відносини з іншими людьми і підтримувати їх [4, с. 76–77].

За теорією Р. Бар-Она, емоційний інтелект визначається як сукупність найрізноманітніших здібностей, які забезпечують можливість успішно діяти в будь-якій ситуації. Вчений виділив наступні субкомпоненти, які характеризують структуру емоційного інтелекту:

1. Саморозуміння – розуміння своїх почуттів та емоцій, управління собою, самоконтроль;

2. Комунікативний потенціал – розуміння почуттів інших людей, емпатія, соціальна відповідальність;

3. Адаптаційні здібності – гнучкість, адекватність в будь-якій ситуації, здатність до вирішення проблем згідно їх появи, вміння долати перешкоди;

4. Антистресовий потенціал – стресостійкість, толерантність, вміння керувати своїми емоціями, не піддаватися їх впливу;

Сучасні українські вчені Е. Носенко та Н. Коврига наголошують на важливості вивчення стресозахисної та адаптивної функцій емоційного інтелекту та доводять, що інтенсивність і частота стресових реакцій людини залежить від рівня сформованості її емоційного інтелекту [8], а набуті особистістю знання та уміння спрямовують поведінку в конкретних життєвих ситуаціях, визначають успішність життєдіяльності людини, як і її диспозиційні особистісні чинники [9, с. 99]. Вони зазначили наступне:

– «у теоретичному плані ця проблема недостатньо розроблена як зарубіжними, так і вітчизняними вченими, що є наслідком недостатньої уваги до вивчення глибинних витоків, особливостей детермінації та форм вираження й перебігу емоційних виявів особистості;

– у соціальному плані нерозробленість цієї проблеми загрожує тому, що людська цивілізація може опинитись у стані саморуйнування, якщо емоції і надалі протиставлятимуться розуму, вважатимуться неконтрольованими, нерегульованими;

– у педагогічному плані не розроблені наукові підходи до цілеспрямованого формування в процесі навчання та виховання емоційної розумності суб'єктів навчання на основі експериментального вивчення особливостей перебігу емоційних процесів і станів та стійких властивостей особистості».

Дослідниця М. Шпак розглядає емоційний інтелект як інтегративну особистісну властивість, зумовлену динамічною єдністю афекту та інтелекту шляхом поєднання емоційних, когнітивних і мотиваційних особливостей [13], а Ж. Вірна говорить про емоційний інтелект в контексті губристичної мотивації (стійкого прагнення людини до підкріплення і підвищення самооцінки та власної важливості), наголошуючи, що емоційний інтелект дає змогу особистості відстежувати власні емоційні стани в кожній конкретній ситуації та віддзеркалювати міру готовності особистості справлятися з проблемами, контролювати власну поведінку, актуалізує емпатійні здібності та розпізнання емоцій інших, що і є, на думку вченої, основою структурної організації емоційного інтелекту [2].

На думку О. Лящ, емоційний інтелект «як процес складається з трьох етапів: сприйняття й аналізу емоційної інформації, вербалізації отриманої слабодиференційованої емоційної інформації, використання вербалізованої емоційної інформації для розуміння і регуляції емоційних станів. При цьому емоційний інтелект особистості включає фемінний, маскулінний і андрогінний аспекти, що мають такі змістовні характеристики: рівень фемінності в емоційній ідентифікації, розпізнаванні, використанні, розумінні емоцій, рівень маскулінності у свідомій регуляції емоціями; рівень андрогінності в ідентифікації, використанні, розумінні і свідомій регуляції емоцій [7].

На думку А. Четверик-Бурчак [12], емоційний інтелект – це інтегральна властивість особистісної ідентичності, що складається з чотирьох компонентів: диспозиційного, міжособистісного, внутрішньо-особистісного та інформаційно-перероблювального. Дослідниця визначила, що емоційний інтелект чинить вплив на виконання особистістю провідних життєвих завдань за допомогою механізмів:

1) забезпечення власного суб'єктивного благополуччя;

2) підтримування доброзичливих стосунків із навколишніми;

3) самореалізації та самовдосконалення.

Названий останнім психологічний механізм впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності потребує «диференціації на зовнішній вектор (самореалізації) і внутрішній (самовдосконалення). За тією ж логікою самореалізація може становити внутрішній момент другого механізму – підтримування доброзичливих стосунків із навколишніми (зовнішній вектор), а самовдосконалення – «зовнішній» інструмент першого механізму – забезпечення власного суб'єктивного благополуччя (внутрішній вектор емоційного інтелекту)» [12]. А. Четверик-Бурчак розроблено типологію успішності життєдіяльності залежно від рівня сформованості емоційного інтелекту: «його низький рівень зумовлює низькі показники за внутрішніми і зовнішніми результативними ознаками благополуччя людини; середній рівень характеризує орієнтацію життєдіяльності на зовнішній (об'єктивний) компонент життєвого успіху; високий рівень забезпечує узгодженість внутрішнього (суб'єктивного) і зовнішнього (об'єктивного) критеріїв прояву життєдіяльності» [12].

Дослідниця Л. Колісник, класифікуючи моделі емоційного інтелекту, говорить про три групи: моделі здібностей, моделі характеристик/рис, змішані моделі, уточнюючи, що у межах моделей здібностей емоційний інтелект трактується як перетин емоцій та пізнання, тобто як когнітивна здібність та наголошує, що представники змішаних моделей емоційного інтелекту інтерпретують його як складне психологічне утворення, яке має і когнітивну, й особистісну природу. Вчена наголошує, що моделі відрізняються тільки набором особистісних характеристик, які до них включено, та що за своїм змістом модель емоційної самоефективності близька до змішаних моделей інтелекту, адже включає, окрім особистісних характеристик когнітивні здібності. Вчена відзначає, що об’єднавши змішані моделі та моделі характеристик, отримуємо дві групи підходів до розуміння емоційного інтелекту: як когнітивну здібність та як складне утворення, що включає когнітивні й особистісні риси та спричиняє існування двох груп методик для визначення рівня емоційного інтелекту [5].

Розглянуті вище характеристики емоційного інтелекту мають безпосереднє значення, зокрема, для фахівця в галузі музичної освіти. Мистецтво, як засіб комунікації, є психологічною реальністю, що зумовлюється інтеграцію процесів сприйняття, розуміння емоційного повідомлення іншого й емоційного відгуку на нього. Таким повідомленням є закладена у музичну мову «художня емоція», яка відрізняється від побутової індивідуальної емоції тим що є носієм об’єктивного змісту і не є випадковою. Художня емоція, яка народжується як індивідуальна, через твір мистецтва узагальнюється й трансформується у суспільну. Відповідно, емоційний інтелект стає універсальною психологічною характеристикою, яка забезпечує ефективність художньо-педагогічної комунікації у процесі сприйняття, усвідомлення й декодування емоційно-образного змісту музичного твору, його реалізацію через виконавську концепцію та трансляцію під час організації художньо-педагогічного простору.

Фахова підготовка педагогів у галузі музичного мистецтва ґрунтується на різних видах художньо-педагогічної комунікації з музичним мистецтвом або через музичне мистецтво з іншими. Музичне мистецтво є найбільш емоційним з усіх видів мистецтва, у мові якого закодовані художні емоції. Мова музики передає раціональну і емоційно забарвлену інформацію. Історія розвитку музичного мистецтва вказує на те, що мова музики володіє експресивною функцією. Інформація, передана мовою музики є емоційно насиченою, символічною. Емоція в музиці володіє загостреною інформативністю. Музичне мистецтво – це поєднання емоційного та раціонального, а співвідношення цих компонентів залежить від особливостей музичного стилю або жанру [3, с. 237].

Вчені-психологи розглядали переважно внутрішньо-особистісний (розуміння та регуляція власних емоцій) та міжособистісний (розуміння й регуляція емоцій інших учасників педагогічної комунікації) аспекти емоційного інтелекту. На нашу думку, в діяльності вчителя музичного мистецтва доцільно розглядати ще один аспект – художній, як здатність до розуміння емоційного навантаження та емоційно-образних повідомлень, закодованих у музичній мові; як готовність тлумачити їх на основі авторської та художньо-виконавської концепції; як спроможність викликати в учнів такий емоційний стан, який буде найбільш доцільним для глибокого особистісного сприйняття того чи іншого музичного твору.

Розуміння ролі розвинутого емоційного інтелекту в діяльності вчителя музики визначається широким колом функцій, які виконує даний конструкт. Окрім функцій, представлених у психологічних дослідженнях, ми вважаємо доцільним висвітлити ще наступні:

– *евристична функція* націлена на пізнання, узагальнення, класифікацію емоцій, уявлень і знань про емоції, які закодовані в художньому тексті. Викладач має бути готовим виявляти зв’язки між нотним текстом, звуковими інтонаціями та емоціями, а також володіти умінням реалізовувати необхідні емоції через засоби музично-виконавської виразності. Осягнення такої інформації дозволяє підвищувати ефективність художньопедагогічної комунікації та фахової підготовки майбутнього вчителя музики в цілому на основі формування здатності розрізняти емоції, аналізувати їх та використовувати отриману інформацію для управління мисленням і діями, що пов’язує евристичну функцію з регулятивною;

– *регулятивна функція* емоційного інтелекту спрямована на керування власними емоційними станами і реакціями, здійснення доцільного ефективного впливу на учнів у процесі художньої комунікації, виклик необхідного емоційного стану у процесі виконання музичного твору через раціоналізацію та розумову обробку емоцій, та керування власними діями й мисленням через емоційне підкріплення власного стану;

– *адаптивна функція* емоційного інтелекту вчителя музики тісно пов’язана з прагненням фахівця налагодити ефективну взаємодію з усіма учасниками художньо-педагогічної взаємодії, бажанням бути прийнятими ними, визнаним у якості лідера. Розвинений емоційний інтелект реалізує цю потребу, сприяючи виробленню у людини комунікабельності і відкритості, готовності розуміти емоції, які виступають як комунікативні дії. Розуміння емоцій супроводжується декодуванням як вербального, так і невербального аспекту художньо-педагогічної комунікації;

– *спонукальна функція* ґрунтується на зв’язку емоційного інтелекту і структурних компонентів мотиваційної сфери особистості – внутрішньої мотивації, мотивації успіху. Управління емоціями є одним з факторів, що визначають розвиток внутрішньої мотивації і мотивації до фахового розвитку, фахових досягнень. Означена функція покликана актуалізувати в фахівця потребу у постійному професійному самовдосконаленні, прагненні до досягнення власного професійного акме;

– *рефлексивно-корекційна* функція емоційного інтелекту пов'язується з пізнанням в області емоційних переживань, заглибленням до власного внутрішнього світу з метою формування особистісних смислів, необхідних для емоційного прочитання музичного твору, зверненням майбутнього вчителя до власних почуттів для зменшення внутрішнього конфлікту між емоційним та інтелектуальним сприйняттям художньо-емоційного змісту твору музичного мистецтва [3].

Висновки. Підсумовуючи існуючі в науці дефініції даного поняття, можна зробити висновки, що у широкому розумінні поняття «емоційний інтелект» є здібністю людини осмислювати власні емоції та здійснювати управління ними з метою ефективного вирішення поставлених завдань. Люди, які володіють високим рівнем осмислення власних емоцій, є чутливими до особистих потреб і почувань, а також здатні до прямого й спонтанного їх вираження, що сприятиме встановленню ними доречних контактів з іншими людьми. Особистість, яка володіє високим рівнем розвитку емоційного інтелекту має яскраво виражені здатності до розуміння власних емоцій а також емоцій інших людей, вона має здатності до управління емоційною сферою, що обумовлює більш високу її адаптивність і ефективність у спілкуванні та взаємодії. Такі люди є більш відповідальними у прийнятті рішень та є більш успішними у житті.

Використана література:

1. Вірна Ж. П. (2010) Аксіологія якості життя особистості. *Психологія особистості*. Вип. 1 (4). С. 104–112.
2. Гао Юань (2018) Роль емоційного інтелекту в фаховій діяльності вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки, серія: Педагогічні науки.* Вип. 170. Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. С. 234–238.
3. Колісник Л. О. (2014) Проблема діагностики емоційного інтелекту. Проблеми сучасної психології. Вип. 26. С. 278–295.
4. Лящ О. П. (2010) Когнітивний потенціал творчої особистості у розвитку її емоційного інтелекту. Збірник наукових праць. Серія: Вісник Одеського національного університету. Т. 15. Вип. 11. Одеса. С. 96–108.
5. Могиляста С. М. (2021) Психолого-педагогічні засоби розвитку емоційного інтелекту старшокласників: дис. …. канд. пед. наук / Національна академія пед.наук України. Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 245 с.
6. Носенко Е. Л. (2003) Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: моногр. Київ : Вища школа, 2003. С. 67–23.
7. Опанасюк І. В. (2014) Взаємозв'язок емоційного інтелекту та пізнавальних процесів у старшому шкільному віці. *Збірник наук. праць : філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника», Вип. 19. Ч. 2. 253 с.
8. Просіна О. Розвиток емоційного інтелекту як основа формування професійної компетенції майбутніх вчителів музики. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/38/10.pdf
9. Четверик-Бурчак А. Г. (2015) Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості: дис. … канд. психол. наук: 19.00.01. Дніпропетровськ. 187 с.
10. Шпак М. (2016) Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів: монографія. Тернопіль., ТНПУ імені В. Гнатюка. 372 с.
11. Gardner, H. (1983) Frames of mind. The theory of multiple intelligences. New York, Basic Books.
12. Mayer, J. D. and Salovey, P. (1995) Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings. Applied and Preventive Psychology. V. 4., P. 197–208.

References:

1. Virna Zh. P. (2013) Aksiolohiia yakosti zhyttia osobystosti. Psykholohiia osobystosti [Axiology of the quality of life of a person. Psychology of personality]. Vyp. 1 (4). S. 104–112. [in Ukrainian]
2. Hao Yuan. (2018) Rol emotsiinoho intelektu v fakhovii diialnosti vchytelia muzychnoho mystetstva [The Role of Emotional Intelligence in the Professional Activity of a Music Teacher]. Naukovi zapysky, seriia: Pedahohichni nauky., vyp. 170. Pivdennoukrainskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. K. D. Ushynskoho. S. 234–238. [in Ukrainian]
3. Kolisnyk L. O. (2014) Problema diahnostyky emotsiinoho intelektu. Problemy suchasnoi psykholohii [The problem of diagnosing emotional intelligence]. Vyp. 26. S. 278–295. [in Ukrainian]
4. Liashch O. P. (2010) Kohnityvnyi potentsial tvorchoi osobystosti u rozvytku yii emotsiinoho intelektu [Cognitive potential of a creative personality in the development of his/her emotional intelligence]. Zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. T. 15. Vyp. 11. Odesa. S. 96–108. [in Ukrainian]
5. Mohyliasta S. M. (2021) Psykholoho-pedahohichni zasoby rozvytku emotsiinoho intelektu starshoklasnykiv [Psychological and pedagogical means of developing emotional intelligence of high school students]: dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk. Natsionalna akademiia ped.nauk Ukrainy. Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka. Kyiv. 245 s. [in Ukrainian]
6. Nosenko E. L. (20030 Emotsiinyi intelekt: kontseptualizatsiia fenomenu, osnovni funktsii [Emotional intelligence: conceptualization of the phenomenon, main functions]: monohr. Kyiv, Vyshcha shkola, 2003. S. 67–23. [in Ukrainian]
7. Opanasiuk I. V. (2014) Vzaiemozv``iazok emotsiinoho intelektu ta piznavalnykh protsesiv u starshomu shkilnomu vitsi [Interrelation of emotional intelligence and cognitive processes in senior school age]. Zbirnyk nauk. prats : filosofiia, sotsiolohiia, psykholohiia. Ivano-Frankivsk : Vyd-vo DVNZ «Prykarpat. nats. un-t im. Vasylia Stefanyka». Vyp. 19. Ch. 2. 253 s. [in Ukrainian]
8. Prosina O. Rozvytok emotsiinoho intelektu yak osnova formuvannia profesiinoi kompetentsii maibutnikh vchyteliv muzyky [Development of emotional intelligence as a basis for the formation of professional competence of future music teachers]. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/38/10.pdf. [in Ukrainian]
9. Chetveryk-Burchak A. H. (2015) Mekhanizmy vplyvu emotsiinoho intelektu na uspishnist zhyttiediialnosti osobystosti [Mechanisms of influence of emotional intelligence on the success of personality]: dys. na zdobuttia kand. psykhol. nauk: 19.00.01. Dnipropetrovsk. 187 s. [in Ukrainian]
10. Shpak M. (2016) Psykholohiia rozvytku emotsiinoho intelektu molodshykh shkoliariv: monohrafiia [Psychology of the development of emotional intelligence of junior schoolchildren]. Ternopil., TNPU imeni V. Hnatiuka. 372 s. [in Ukrainian]
11. Gardner G. (1983) Frames of thinking. The theory of multiple intelligences. New York, Basic Books

12. Mayer, J.D. and Salovey, P. (1995) Emotional intelligence, the construction and regulation of feelings. Applied and Preventive Psychology. VOL. 4, PP. 197–208.

Hozhelnyk I. The phenomenon of emotional intelligence in the activity of a future music teacher

The article reveals the concept, essence and significance of emotional intelligence in various spheres of life. Today, an increasing interest in the study of the phenomenon of emotional intelligence is observed not only in psychology, but also in philosophy, business, medicine and management. Particular attention is paid to the significance of the phenomenon of emotional intelligence in music pedagogy, the concept, content and functions of the emotional intelligence of the future music teacher, as well as the peculiarities of its manifestation due to the specifics of this professional activity are defined; the phenomenon of emotional intelligence of the future music teacher is highlighted.

The relevance of the study is due to theoretical considerations related to the definition of personal properties on which the success of the future music teacher's life is based.

The emotional intelligence of the future music teacher is considered as a structural phenomenon, the mental components of which allow to understand one's emotions and the emotions of others, to realize and manage them. The analysis of scientific research on the problem of emotional intelligence confirms the ambiguity of theoretical approaches to its study. In modern psychological and pedagogical studies, the main focus of researchers' attention is on understanding the essence of this phenomenon and identifying its structural components. The importance of developed emotional intelligence in the activities of a music teacher is determined by a wide range of the following functions: euretic (cognition, generalization); regulatory (emotion management); adaptive (effective interaction with others); motivational (motivation to succeed); reflective and corrective (deepening into one's own inner world, introspection).

Summarizing the existing theoretical foundations of this problem, we can conclude that the concept of "emotional intelligence" is the ability of a person to realize his or her own emotions and manage them in order to effectively solve tasks. A person who has a high level of emotional intelligence has a pronounced ability to understand their own emotions and the emotions of other people, they have the ability to manage the emotional sphere, which leads to their higher adaptability and efficiency in communication and interaction. Such people are more responsible in decision-making and more successful in life.

Key words: *emotional intelligence, emotional and intellectual activity, intrapersonal intelligence, cognitive abilities, identification, self-understanding, communication potential, adaptive abilities, anti-stress potential.*

УДК 364.28
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.07

Гончаренко О. В., Іонова І. М.

ЧОЛОВІКИ ЯК ОБ’ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД

У статті схарактеризовано чоловіків як об’єкт соціальної роботи. Авторками зауважено, що проблема соціальної роботи з чоловіками є однією зі складних і мало розроблених в сучасній науковій думці. Практично немає спеціальних досліджень, присвячених особливостям соціальної роботи з чоловіками, вони переважно виключаються з можливих об’єктів соціальної роботи, їх життєві і соціальні проблеми не завжди стають об’єктом професійного впливу соціального працівника, хоча соціально-психологічна допомога їм часто просто необхідна. Причинами цього є замкнутість самих чоловіків, їх схильність до переживання проблеми всередині себе.

Акцентовано, що останніми роками уявлення науковців про чоловіків кардинально змінилися у зв’язку з трансформацією соціально-культурних практик, що зумовило зміну соціального статусу чоловіків і гендерно-рольових конструктів «маскулінності». Саме гендерний підхід до практичної соціальної роботи з різними групами населення дозволяє розглядати дані категорії чоловіків як потенційних клієнтів соціальних служб.

Авторками схарактеризовано гендерно обумовлені чинники соціально-психологічної вразливості чоловіків. Визначено, що чоловіки переживають стреси не тільки через шалений ритм сучасного життя, а й очікування щодо соціальних ролей і моделей поведінки, які покладаються на них суспільством. Зауважено, що прагнення чоловіків відповідати настановам маскулінності супроводжується психологічним тиском через надмірне навантаження роботою або неможливість забезпечити прийнятний рівень життя для родини. Констатовано, що невідповідність між очікуваннями та їх втіленням у реальному житті також часто призводить до негативних наслідків. Зокрема, через відчуття нереалізованості чоловіки можуть шукати інших шляхів підтвердження власної маскулінності, в тому числі через зловживання алкоголем, поширення ризикованих форм поведінки або вияви агресії.

Ключові слова: *соціальна робота, чоловіче населення, гендерний підхід, гендерні стереотипи, традиційні очікування, гендерно зумовлені проблеми.*

Вивчення проблеми соціально-психологічної підтримки чоловіків є відносно новою та актуальною сферою теорії і практики соціальної роботи, оскільки життєві і соціальні проблеми чоловіків не часто ставали об’єктом професійного впливу соціальних працівників. Очевидним є однобокий підхід, який характеризується недооцінкою чоловіків як об’єкту соціальної роботи і клієнтів соціальних служб. Вони виявляються начебто «виключеними» з цієї сфери. Причинами такого стану речей називають емоційну закритість самих чоловіків і схильність до переживання проблеми всередині себе.